

УДК 37.046.16
ББК 74.4

Л.А. Гончаренко
м. Херсон, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ У СИСТЕМІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙ

Інформаційне суспільство вимагає від особистості нових способів мислення та дій, котрі допомагатимуть їй справлятися з динамічністю ситуацій та умовами, які швидко змінюються. Окрім цього кожна людина нині має бути здатною до адаптації та самореалізації в умовах сучасного суспільства. Успішність цих процесів залежить від соціалізації особистості, суть якої полягає в засвоєнні індивідом певної системи знань, норм, цінностей, що дозволяють йому ставати особою, здатною функціонувати в даному суспільстві.

Важливою складовою процесу соціалізації людини є соціальна компетентність, яка допомагає їй справлятися зі зміною соціальних ролей, передбачає вміння співпрацювати, вступати в контакти, готовність до змін, відповідальність за прийняті рішення тощо. Нині така компетентність стає більш значущою в усіх сферах соціального життя людини, зокрема й у професійній, і є інтегративною характеристикою сучасної людини.

Процес формування соціальної компетентності відіграє особливу роль як у житті окремо взятої особи, так і суспільства в цілому. Оскільки це тривалий, активний процес, що продовжується від народження людини до її смерті, то особливої актуальності нині набуває проблема розвитку такої компетентності в учителів.

Про суть соціалізації, її структуру писали Б. Ананьєв, Л. Виготський, Е. Дюркгейм, І. Кон, С. Рубінштейн, П. Сорокін та інші. Вони відзначали, що соціалізація – процес інтеграції особистості в суспільство.

Різні аспекти формування соціальної компетентності особистості у процесі соціально-культурної діяльності розглядали такі вітчизняні та зарубіжні науковці С. Архипова, А. Жарков, Т. Кисельова, Л. Лепіхова, В. Радул, В. Садовська, В. Чижиков та ін. Нині більшої уваги потребує розгляд питання розвитку такої компетентності в педагогів.

Мета статті – розкрити процес розвитку соціальної компетентності вчителів у системі підвищення кваліфікації.

Соціальна компетентність є сукупністю конкретних якостей особистості, здібностей, соціальних знань і умінь; суб'єктивна готовність до самовизначення, що забезпечує інтеграцію людини в суспільство за допомогою продуктивного виконання нею різних соціальних ролей.

Набута соціальна компетентність дає можливість людині придбати соціальну зрілість, бути корисною суспільству, створити для себе сприятливі умови життєдіяльності, реалізувати свої потреби, здібності, сприяє взаємодії з іншими членами суспільства, соціальними групами, інститутами, організаціями і суспільством у цілому.

У літературі розрізняють такі типи соціальної компетентності:

- ☐ вираження: здатність висловлюватися, виражати власні знання, думки й бажання;
- ☐ сприйняття: здатність слухати, спостерігати за іншими членами групи, сприймати події й динаміку процесу в групі;
- ☐ відкритість: готовність сприймати стимули, здатність вислуховувати критику й дискутувати з іншими;
- ☐ співпраця: здатність усвідомлювати та сприймати можливості власних дій, нести відповідальність, уміння розуміти і пристосовуватися до дій інших;
- ☐ формування: здатність адаптуватися, налагоджувати контакти, знаходити своє місце в групі, висловлювати критику адекватно ситуації, послідовність у навчанні, уміння вести

розмову, поводитися відповідно до процесу динаміки розвитку групи;

□ ідентифікація: здатність ставити себе на місце іншого й вирішувати конфлікти відповідно до ситуації, утримувати баланс між близькістю та дистанцією, власні можливості й межі [1].

Процес розвитку такої компетентності триває все життя, але особливо активно реалізується в дитячому та юнацькому віці, оскільки в цей час у молоді формується певне ставлення до соціальних фактів, до навколишнього світу, відбувається соціальне становлення. Такий розвиток відбувається під час різних виховних впливів. У процесі цього у школярів формуються навички діяльності й поведінки, відбувається розвиток усіх психічних властивостей особистості. У результаті цього вони стають підготовленими учасниками суспільного життя. Далі вона розвивається у студентські роки, але й у цей період процес соціалізації не можна вважати завершеним, бо часто студенти не завжди готові до виконання різних функцій у суспільстві, не мають належного соціального досвіду, тому на сучасному етапі необхідно зважати на розвиток такої компетентності й у дорослої людини, адже вона живе в умовах постійних змін, що відбуваються у соціальній сфері. Особливої уваги треба надавати розвиткові соціальної компетентності педагогів, які у подальшому будуть сприяти процесу соціалізації дітей. Оскільки нестача уваги до даної проблеми в системі суспільного виховання може призвести до дезорганізації суспільного життя, розпаду суспільства, втрати його культури і цілісності. Результатами «невдалої» соціалізації можуть бути різні прояви девіантної поведінки, що свідчать про стан конфлікту між особистими і суспільними інтересами дітей, які, перш за все, виражаються в спробі уникнути вирішення складних проблем, життєвих незгод, небажанні здолати існуючі труднощі, психологічні комплекси [2].

Звичайно, сучасні педагоги мають певний рівень сформованої соціальної компетентності, вони часто здатні інтегруватися у систему суспільних відносин, усвідомлюють себе як особистість, котра має власні інтереси, систему цінностей, переконань тощо, але чи достатньо цього для успішної соціалізації в суспільстві?

Оскільки процес розвитку соціальної компетентності є безперервним, то система підвищення кваліфікації педагогічних кадрів має стати тією важливою складовою, що забезпечує умови для соціалізації та інкультурації особистості. У межах курсової перепідготовки створені такі умови, які сприяють розширенню та поглибленню знань педагогів про себе та навколишній світ, стимулюють розвиток соціально й професійно значимих якостей, умінь і навичок, що дозволяють бути конкурентноздатним фахівцем, адекватно реагувати на вплив соціального середовища, підвищувати захищеність від його негативних впливів. Дана система дає можливість освітянам розвинути такі здібності: визначати власне місце в житті суспільства, проектувати стратегії свого життя з урахуванням інтересів і потреб різних соціальних груп, індивідуумів відповідно до соціальних норм і правил, наявних в українському суспільстві, та інших чинників; продуктивно співпрацювати з різними партнерами у групі та команді, виконувати різні ролі та функції в колективі, проявляти ініціативу, підтримувати та керувати власними взаєминами з іншими; застосовувати технології трансформації та конструктивного розв'язання конфліктів, досягнення консенсусу, брати на себе відповідальність за прийняті рішення та їх виконання; спільно визначати цілі діяльності, планувати, розробляти й реалізовувати соціальні проекти й стратегії індивідуальних і колективних дій; визначати мету комунікації, застосовувати ефективні стратегії спілкування, вміти емоційно налаштовуватися на спілкування з іншими [2].

Розвиток соціальної компетентності учителів у системі підвищення кваліфікації може відбуватися на основі міждисциплінарного підходу, який базується на поєднанні таких галузей знань як психологія, педагогіка, культурологія, соціологія та інших. Саме такий підхід, а також пов'язана з ним інтегративність, створюють умови для ефективної роботи у даному напрямку.

Набута педагогом соціальна компетентність має проявлятися у поведінці та діях, у взаєминах з іншими людьми, а також як суб'єктивна здатність до самовизначення, саморефлексії, як особистісне вміння будувати свою професійну діяльність.

Педагогічний процес розвитку соціальної компетентності учителів полягає в інтеграції особистісних новоутворень, відповідних форм професійної активності й соціально значимих якостей, які найефективніше розвиваються за допомогою педагогічних технологій: консультування, тренінги, спрямованість на самоосвіту, максимальний акцент на особистісний професійний і життєвий досвід, практичну спрямованість навчання. Все це допоможе педагогу усвідомити, що одним із головних завдань сучасної школи є формування у школярів соціального досвіду, готовності до життя в новому, демократичному суспільстві. Відповідно, звідси витікає завдання педагога – разом із учнем визначити його інтереси, мету, можливості, шляхи подолання перешкод, які заважають здобути позитивні результати в різних сферах життєдіяльності.

Отже, такі риси особистості як комунікабельність, уміння працювати у команді, низький рівень конфліктності, прагнення до лідерства, професійного росту та інші є невід'ємною складовою соціальної компетентності педагогів. Розвиток таких рис дозволяє професійно розвиватися особистості педагогів у всій її цілісності.

Нині кожен педагог має усвідомлювати, що для різної вікової групи школярів притаманні більш значимі психологічні складові соціальної компетентності, зокрема для молодших школярів – сформованість мотивації до навчальної діяльності, продуктивних прийомів навчальної діяльності, висока самооцінка й самосприйняття, засвоєння навичок конструктивної взаємодії з однолітками й дорослими, а також навичок конструктивної поведінки в складних життєвих ситуаціях; для середнього віку важливу роль відіграє відповідальність; емоційна саморегуляція, навички конструктивної взаємодії, адекватна самооцінка, мотивація досягнення успіху, конструктивна поведінка в складних життєвих ситуаціях; для старшого шкільного віку пріоритетним є соціальний інтелект, усвідомленість життя, побудова перспективи, сформованість мотивації досягнення успіху, рефлексивність, високий рівень самоповаги, соціально значимі ціннісні орієнтації, відповідальність. Все це надасть можливість учителю правильно побудувати процес розвитку соціальної компетентності школярів. Так педагоги, які працюють у початковій школі мають більше уваги звертати на такі звичні форми роботи з учнями як читання казок, бесіди, ігри тощо. Вони допомагають дитині зрозуміти себе, свої вчинки, зрозуміти іншого, виправити те, що зробив не так, ставати кращим, формуються комунікативні якості. Далі з віком доцільно вчителям використовувати у роботі з дітьми різного роду тренінгові заняття. Під час такої роботи відбувається усвідомлення школярами власного місця в системі взаємин між людьми, що допомагає адаптуватися до нових умов, відповідно сформувати певний рівень соціальної компетентності.

Водночас педагог має знати й про те, що соціальна компетентність має такі рівні сформованості:

- початковий – характеризується низькою сформованістю необхідних для соціальної адаптації особистісних новоутворень;

- нестійкий – визначається ситуацією, коли окремі показники соціальної компетентності сформовані на достатньому рівні й можуть створювати основу для досягнення успіху в соціально значимій діяльності або взаємодії, а інші знаходяться на низькому рівні;

- стійкий – передбачає досягнення стійкого розвитку всіх особистісних новоутворень, що забезпечують успіх у соціальній діяльності, тобто високі показники розвитку всіх важливих для віку складових соціальної компетентності [1].

Отже, знання вікових особливостей дітей, усвідомлення рівнів сформованості соціальної компетентності сприяє ефективній роботі педагогів у даному напрямку.

Вищезазначене дає можливість зробити такі висновки:

- 1) соціальна компетентність є важливою складовою професійної компетентності педагогів;
- 2) сучасний педагог має бути не лише транслятором предметних знань, а й посередником між учнями і соціумом;
- 3) система підвищення кваліфікації посідає важливе місце у розвитку соціальної компетентності педагогів.

На жаль, процес навчання на курсах підвищення кваліфікації дуже обмежений у часі, тому подальші дослідження варто проводити у напрямку розвитку соціальної компетентності вчителів у міжкурсовий період та під час самостійної освіти педагогів.

Література:

1. Исакова Т.В. Развитие социальной компетентности как фактор социального здоров'я / Т.В.Исакова. – Доступный з // <http://www.sgu.ru/>
2. Краснокутская С.Н. Социальная компетентность как качественная характеристика процесса социализации студентов / С.Н. Краснокутская. – Доступный з <http://www.ncstu.ru>

У статті розкривається важливість розвитку соціальної компетентності вчителів у системі підвищення кваліфікації, подаються особливості її формування.

Ключові слова: соціалізація, компетентність, соціальна компетентність, підвищення кваліфікації, система.

В статье раскрывается важность развития социальной компетентности учителей в системе повышения квалификации, подаются особенности ее формирования.

In the article open up importance of development of the competence of teachers in the system of increase of kvalification, the features of its forming are given.

УДК 681.3.00+65.012.45

Л.В. Горбатюк, В.Г. Хоменко
г. Бердянск, Украина

МЕТОД ОПРЕДЕЛЕНИЯ УМЕНИЙ ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ ИНЖЕНЕРОВ-ПЕДАГОГОВ К КОМПЬЮТЕРНО-АНАЛИТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Постановка проблемы. В соответствии с учебным планом студенты специальности 6.010104 «Профессиональное обучение. Компьютерные технологии в управлении и обучении» изучают дисциплину «Исследование операций». Цель этой дисциплины – научить будущих инженеров-педагогов компьютерного профиля разрабатывать, исследовать и решать экономико-математические модели процессов производственной, хозяйственной или учебной деятельности. В настоящее время определено содержание дисциплины «Исследование операций» для инженеров-педагогов, последовательность изложения тем, разработана методика формирования знаний и умений проводить операционные исследования, ориентированные на сферу деятельности инженеров-педагогов компьютерного профиля [1, с.148-155]. Вместе с этим анализ выпускных работ студентов, посвящённых совершенствованию процессов управления в вузе, показал низкий уровень готовности будущих выпускников к компьютерно-аналитической деятельности. Под этим видом деятельности в данной статье понимается профессиональная деятельность